

4. Петрунько О.В. Діти і медіа: соціалізація в агресивному медіасередовищі : монографія. – 2-ге вид. / О.В. Петрунько. – Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2011. – 480 с.

REFERENCES

1. Vyigotskiy L. S. (2005) Psihologiya razvitiya rebenka [Child developmental psychology]. Moskva: Smyisl; Eksmo [in Russian].
2. Bohush A.M., Varianytsia L.O., Havrysh N.V. [ta in.] (za zah. red. N.V. Havrysha; nauk. red. A. Bohusha) (2006) Dity i sotsium: Osoblyvosti sotsializatsii ditei doshkilnoho ta molodshoho shkilnoho viku: Monohrafiia [Children and Society: Features of socialization of preschool and primary school age: Monograph] Luhansk: Alma-mater [in Ukrainian].
3. Ladyvir Svitlana (2013) Radist rozvytku. Vzaiemodiia dorosloho z dytynoiu [Joy development. Adult child interaction] Kyiv: Redaktsii hazet z doshkilnoi ta pochatkovoї osvity (Biblioteka «Shkilnoho svitu») [in Ukrainian].
4. Petrunko O.V. (2011) Dity i media: sotsializatsiia v ahresyvnomu mediasredovyshchi : monohrafiia. – 2-he vyd. [Children and the Media: socialization aggressive mediasredovyschi: monograph] Nizhyn: TOV «Vydavnytstvo «Aspekt-Polihraf» [in Ukrainian].

УДК 159.923:316.62

ПРОГНОСТИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЧИННИК ГОТОВНОСТІ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КУРСАНТІВ ПРАВООХОРОНЦІВ

Швець Д. В.,

кандидат педагогічних наук, перший проректор ХНУВС, Харківський
національний університет внутрішніх справ

Важливим напрямком розвитку нашої держави є інноваційний шлях розвитку. У зв'язку з цим особливо актуальним є підвищення інноваційної активності в професійній підготовці майбутніх поліцейських, а саме можливість формування та розвиток інноваційного потенціалу особистості, інноваційної активності майбутніх спеціалістів. Одним з важливих компонентів ймовірності успішності готовності до змін стає механізм, заснований на прогностичній діяльності майбутніх правоохоронців. Доведено, що розвинута антиципаційна спроможність притаманна курсантам з високим рівнем готовності до інноваційної

діяльності, а антиципаційна неспроможність властива курсантам з низькою орієнтацією до інноваційної діяльності.

Ключові слова: компетенція, прогностична компетентність, антиципаційна спроможність, готовність до змін, інноваційна діяльність, інноваційний потенціал, курсанти правоохоронці, поліцейський.

ШВЕЦ Д.В. ПРОГНОСТИЧЕСКАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ КАК ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ ФАКТОР ГОТОВНОСТИ К ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КУРСАНТОВ ПРАВООХРАНИТЕЛЕЙ

Важным направлением развития нашего государства является инновационный путь развития. В связи с этим особую актуальность приобретает повышение инновационной активности в профессиональной подготовке будущих полицейских, а именно возможность формирования и развития инновационного потенциала личности, инновационной активности будущих специалистов. Одним из важных компонентов вероятности успешности готовности к изменениям становится механизм, основанный на прогностической деятельности будущих сотрудников полиции. Доказано, что развитая антиципационная способность присуща курсантам с высоким уровнем готовности к инновационной деятельности, а антиципационная несостоятельность свойственна курсантам с низкой ориентацией к инновационной деятельности.

Ключевые слова: компетентность, прогностическая компетентность, антиципационная состоятельность, готовность к изменениям, инновационная деятельность, инновационный потенциал, курсант, полицейский.

SHVETS D.V. PREDICTIVE COMPETENCE AS A PSYCHOLOGICAL FACTOR OF LAW ENFORCEMENT OFFICERS READINESS TO INNOVATION ACTIVITY.

An innovative based development is the important direction for the development of our country. In this regard, urgent increase of innovation activity in the professional training of future police officers, namely the possibility to form and develop the innovative capacity of the individual and innovative activity of the future specialists assumes special applicability. One of the important components of probable success in readiness for changes becomes a mechanism based on predictive activity of future police officers. This study leads to the following conclusions: students with high and medium levels of readiness for innovation tend to use the potential of sharing situation, while cadets with a low level of readiness for innovation provide only one outcome, the behavior of others. Rigidity, both at the level of the installation and the level of prediction the consequences of these

actions is peculiar for them. Also the cadets with a high level of readiness for innovation are more able to predict and distribute time correctly and accurately. And for students from middle-and lower-readiness for innovation being unpunctual and unable to calculate and plan time effectively is typical. For them estimated time is based on emotional and subjective basis. In addition students independent from the level of preparedness for innovation are characterized by spatial anticipative ability. In General, the results of the study indicates that the overall viability of anticipative development and in particular normovariative type of anticipation increases readiness for innovation.

Key words: *competence, prognostic competence, anticipatory solvency, readiness for change, innovative activity, innovative potential, cadet, policeman.*

Постановка проблеми. Зі змінами які відбуваються в Україні формування прогностичної компетенції у курсантів в процесі професійної підготовки в сучасних умовах набуває особливої актуальності. Актуальність обумовлена тим, що в найскладніших міжнародних відносинах успішність виконання службово-бойових завдань майбутніх поліцейських в умовах перманентно мінливого характеру війн, розширення впливу терористичних і екстремістських загроз всередині країни залежить від рівня підготовки майбутнього офіцера поліції, його вміння прогнозувати ймовірний характер дій противника.

Тому велика увага в сучасних умовах приділяється професійній підготовці співробітників поліції, що обумовлено реформуванням системи правоохоронних органів системи МВС України, і змінами у вимогах запропонованих суспільством до професійної компетентності і особистості поліцейського. У сучасному суспільстві вміння передбачати результати своєї роботи, вчасно коригувати та вдосконалювати методи і засоби досягнення мети є необхідною умовою успішності і конкурентоспроможності фахівця в будь-якій області. Саме тому в даний час особливої актуальності і практичної значимості набуває вивчення різних компетенцій, в тому числі спеціальних компетенцій, тобто вміння необхідні для виконання конкретної професійної ситуації (проектні, прогностичні, конструктивні, аналітичні, розвивальні, рефлексивні)[Кочесокова З].

Аналіз новітніх досліджень із загальної, юридичної та соціальної психології, професійної психології та педагогіки у контексті діяльності органів внутрішніх справ свідчить про необхідність і можливість цілеспрямованого становлення особистості працівників органів внутрішніх справ як компетентних фахівців, які відповідають сучасним вимогам правоохоронної діяльності (В. Г. Андросюк, В. І. Барко, М. Г. Братасюк,

В. П. Казміренко, Л. І. Казміренко, М. В. Костицький, Є. Д. Лук'янчиков, С. Д. Максименко, О. Є. Маноха, В. С. Медведєв, О. М. Морозов, В. В. Рибалка, В. М. Синьов, О. М. Столяренко, В. О. Татенко, О. В. Тімченко, Л. Д. Удалова, О. П. Хохліна, Ю. М. Швалб, Г. О. Юхновець, Г. Х. Яворська, С. І. Яковенко та інші). Виходячи з цього прогностична компетенція майбутнього офіцера поліції- важлива складова професійної компетентності, яка на підставі знань, умінь, навичок і особистісних якостей дозволяє діяти і приймати рішення з метою успішного виконання службово-бойових завдань з урахуванням імовірного прогнозу розвитку подій. Прогностична компетенція виступає як якісна характеристика професійної діяльності особистості офіцера поліції, основу якої складає його інтелектуальна діяльність, що сприяє: грамотному сприйняттю цільових установок; ефективному аналізу реальної ситуації; моделюванню варіантів розвитку подальших подій і способів їх вирішення; швидкому прийняттю рішення з урахуванням імовірного прогнозу розвитку подій; компетентному проведенню аналізу і оцінки результатів рішення службово-бойових завдань [Шулаков А.В].

Процес створення, поширення і впровадження нововведень і передового досвіду в повному обсязі зачіпає внутрішнє, психічне життя людини, що викликано необхідністю адаптації до умов новизни. Знання психологічних феноменів, що супроводжують інноваційні процеси, своєчасне включення цих знань в управління впровадженням нововведень - гарантія успішності не тільки в умовах організації інноваційного процесу, а й запорука позитивного результату, отриманого в результаті впровадження нововведення (передового досвіду), спрямованого на отримання підвищення ефективності роботи [Вахнина В.В. .].

О. М. Краснорядцева зазначає, що психологічна готовність до інноваційної діяльності відображає такі динамічні характеристики багатовимірного життєвого світу людини, як ініціативність (готовність людини діяти в умовах непередбачуваності результатів діяльності і відповідати за результати), готовність до змін, відкритість до змін, легкість перебудови [7]. Перед системою освіти на всіх його етапах, стоїть завдання орієнтації на формування і розвиток навичок і компетенцій, необхідних для інноваційної діяльності. Показником готовності до інноваційної діяльності є високий рівень інноваційного потенціалу особистості. Під інноваційним потенціалом розуміється інтегральна системна характеристика людини, що визначає його здатність, по-перше, генерувати нові форми поведінки і діяльності, використовуючи ті можливості, які відкриваються йому в складній динаміці ціннісно-сміслових вимірів його життєвого простору, і, по-друге, забезпечувати режим саморозвитку [Клочко В.Е.,]. Тому, можна

припустити, що одним з важливих компонентів формування готовності до інноваційних змін є механізм, який заснований на антиципаційній (прогностичній) діяльності майбутніх правоохоронців.

Аналіз досліджень та публікацій. Дослідження проблеми прогностичної компетентності має для сучасної психологічної науки велике значення. Даний різновид компетентності як психологічний феномен має універсальне значення для всіх сторін діяльності людини та є одним із важливих механізмів регуляції й оптимізації поведінки, оскільки типовим для індивіда є відображення теперішнього, збереження минулого, активне оволодіння перспективою майбутнього [19]. Проблемі прогностичної компетентності особистості присвячено чимало вітчизняних та зарубіжних досліджень. Складність вивчення означеного феномену обумовлюється низкою причин. По-перше, прогностична компетентність розглядається як видове поняття антиципації (У. Найсер, Дж. Брунер, А. Валлон, Ф. Бартлетт, Б. Ф. Ломов, Є. М. Сурков, Т. Ф. Базилевич та ін.). По-друге, концептуалізація феномену ускладнюються наявною полісемантичністю та міждисциплінарністю досліджень, а саме: шлях екстраполяції себе в майбутнє (В. Д. Менделевич, Л. О. Регуш, К. О. Абульханова-Славська та ін.); побудова ймовірного результату дій (Б. Г. Ананьєв, С. Л. Рубінштейн, А. Г. Нікітіна, Д. Міллер, К. Прибрам, Р. Берк, К. Купер та ін.); здатність організму підготуватися до реакції на події через активацію механізму акцептора дії (П. К. Анохін); образ очікуваного майбутнього (М. О. Бернштейн, О. О. Ухтомський, Р. Ніколас, О. Вілсон та ін.); образ майбутнього крізь призму часової орієнтації (Ф. Зімбардо, Дж. Бойд, К. Левін, Ж. Нюттен, Дж. Голдберг, Дж. Хорнік, Дж. Леннінгс та ін.); генеза здійснення майбутнього (С. Д. Максименко та ін.); усвідомлення проспективної спрямованості структурування життєвого шляху та здійснення життєвих завдань (Р. А. Ахмеров, Є. І. Головаха, О. О. Кронік, Т. М. Титаренко, І. О. Мартинюк, Л. В. Сохань, Б. Горман, О. Вессман та ін.); спосіб розв'язання мисленнєвих задач (Д. Б. Богоявленська, Л. Л. Гурова, О. К. Тихомиров, Г. В. Гуменюк та ін.) тощо[.]

Для пояснення категорії «прогностична компетентність» в науковій літературі використовують два семантично схожі визначення – антиципаційна спроможність та прогностична компетентність [156]. Антиципація (від лат. *anticipatio* - передбачення) - здатність системи в тій чи іншій формі передбачити розвиток подій, явищ, результатів дій. У психології розрізняють два смислових аспекти поняття антиципації: 1. Здатність людини уявити собі можливий результат дій до його здійснення (В. Вундт), а також можливість його мислення уявити спосіб вирішення

проблеми до того, як вона буде реально вирішена. 2. Здатність організму людини або тварини підготуватися до реакції на будь-яку подію до його настання. Це очікування (або «випереджаюче відображення») зазвичай виражається в певній позі або русі і забезпечується механізмом акцептора результатів дії [Петровский А.В., с. 42].

Під антиципацією в сучасній психології розуміється здатність людини передбачати хід подій, прогнозувати розвиток ситуацій і власні реакції, поведінку і переживання, зіставляти поступаючу інформацію про наявну ситуацію з інформацією, що зберігається в пам'яті, про відповідний наявний досвід і на підставі цього зіставлення будувати припущення про майбутні події, приписуючи їм міру достовірності [91, С. 35-36; 94 С.198.].

Прогностична компетентність може бути визначена як характеристика особистості, що фіксує рівень розвитку антиципаційних здібностей та представляє собою певний стан системи внутрішніх ресурсів людини, які забезпечують успішність в прогностичній діяльності [126]. Прогностична компетентність існує як властивість особистості, але стає актуальною й розгортається як психічний процес, який певним чином формує ставлення до майбутнього, виступаючи формою його передбачення [256]. Тому необхідно виділити наступне : по-перше, прогностична компетентність існує як властивість особистості, але актуальною вона стає, коли розгортається як психічний процес [1;140]; по-друге, даний різновид компетентності проявляється у вигляді довільної, усвідомленої та цілеспрямованої активності, має статус діяльності і, відповідно, може бути проаналізована через опис її мотивів, завдань, мети, дій [69; 197]; по-третє, прогностична компетентність певним чином формує ставлення до майбутнього, є інструментом взаємодії суб'єкта з майбутнім і може бути визначена як форма пізнання останнього [98; 158]. Отже, прогностична компетентність особистості – це полідетермінована властивість, яка поєднує в собі основні види детермінації психічного – фізіологічну, феноменологічну, соціально-практичну та ситуативну [44]; саме ці методологічні засади дають підстави розглядати прогностичному компетентність як важливий чинник у реалізації поведінки особистості.

У зв'язку з цим особливо актуальним є підвищення інноваційної активності освітнього середовища, а саме можливість формування та розвитку інноваційного потенціалу особистості, інноваційної активності майбутніх фахівців. Інноваційні процеси в освіті стали об'єктом дослідження багатьох сучасних вчених. Були досліджені сутність інноваційної педагогічної діяльності (К. Ангеловські, М. В. Кларін, А. І. Прігожин та ін.); організація і управління інноваційними процесами

(А. К. Белоусова, В. Ф. Бут, Н. В. Конопліна та ін.); різні аспекти готовності до інноваційної діяльності в різних областях (В. Є. Клочко, Е. В. Галажинский, О. М. Краснорядцева, О. В. Журавльов та ін.). Сам термін «інновація» увійшов в ужиток ще в 1930-і роки всередині соціології культури. У перекладі з латинської *innovation*, означає «в напрямку змін»[2].

У загальній психології поняття «готовність» розглядається як активно-дієвий стан особистості, установка на певну поведінку, мобілізованість сил для виконання завдання. Однак, в більшості випадків в психології дефініція поняття «готовність» трактується в залежності від обраного автором підходу. Так, в контексті діяльнісного підходу (Б. Г. Ананьєв; В. О. Крутецький; К. К. Платонов, та ін.), готовність розглядають як умову або здатність до успішної діяльності;

в парадигмі особистісного підходу (М. І. Дьяченко, Л. О. Кандибович; П. А. Рудик, та ін.), готовність визначають, як настрої людини на певну поведінку, установка на активні дії, пристосування особистості для успішних дій в даний момент, обумовлені мотивами і психічними особливостями особистості;

з позиції інноваційного підходу (А. Л. Журавльов, та ін.) готовність - це найважливіша умова успішності здійснюваного нововведення, сукупність особистісних психологічних, групових соціально-психологічних і організаційних соціально-економічних чинників, що сприяють нововведенню;

з точки зору інтегративного підходу, запропонованого М. І. Фаерманом, - «готовність до змін» (або психологічна готовність) це складний комплексний конструкт, що виникає на певному етапі психологічного процесу змін. З позиції інтегративного процесу, готовність до змін - це категорія суб'єктивної психологічної реальності, і являє собою активацію ресурсної, мотиваційної, енергетичної сфер психіки, яка є безпосереднім механізмом поведінкових патернів або продуктом вольових зусиль [Фаерман М.И.].

Сучасні наукові дослідження визначають потенціал як загальнонаукову категорію, яка б означала «сукупність наявних засобів, ресурсів, можливостей у чомусь» [Словарь].

На думку В. Є. Клочко та Е. В. Галажинського, інноваційність це інтегральна характеристика, яка включає в себе дві основні складові, що зумовлюють ініціацію інноваційної поведінки: -інноваційний потенціал особистості і мотиваційну готовність до інноваційного поведінки. Інноваційна поведінка трактується ними як поведінка, яке здійснюється

шляхом виходу за межі сформованих установок і поведінкових стереотипів. Вона опосередкована трьома факторами (можливості людини, місце, яке сумісне з такими можливостями та готовність людини реалізувати свої можливості). Автори вважають, що інноваційний потенціал - це «особистісний ресурс, який при відповідних умовах може проявити себе в якості базальної підстави для ініціації інноваційного поведінки»[4, с.148].

В цілому інноваційні процеси припускають комплексну діяльність, пов'язану зі створенням, освоєнням, використанням та поширенням нововведень, а характерною особливістю інновацій є виникнення у об'єкта деякої нової якості, що приведе до переходу його з одного стану в інший. Існує два основні підходи в розумінні сутності психологічної готовності: функціональний і особистісний. В рамках функціонального підходу готовність до діяльності розглядається в якості особливого стану психіки, через формування якого забезпечується високий рівень досягнень в діяльності (Л. С. Виготський). Особистісний підхід розуміє психологічну готовність як якість, стійку характеристику особистості, яка формується в результаті підготовки до певного виду діяльності (Г. В. Головін, В. П. Кваша). Таким чином, готовність до інноваційної діяльності як психологічний феномен може бути визначено через інтегральну сукупність п'яти компонентів: мотиваційного, когнітивного, емоційно-вольового, операціонального, творчого, і досліджено через показники ініціативності, переваги діяльності, що вимагає інновативності, готовності до змін [].

Тому на нашу думку одним з важливих компонентів ймовірності успішності готовності до змін є прогностична компетентність, яка дозволяє вірно розуміти дії і наміри оточуючих людей, передбачати їх вчинки, планувати та прогнозувати власну діяльність та розвивати здатність висувати альтернативні версії розвитку можливих подій у своїй професійній діяльності.

Метою цієї статті є визначення особливостей прогностичної компетентності курсантів з різною вираженістю готовності до інноваційної діяльності.

Виклад основного матеріалу. У дослідженні особливостей прогностичної компетентності приймали участь курсанти Харківського національного університету внутрішніх справ, різних факультетів у кількості 104 чоловіка. В ході проведення дослідження за допомогою опитувальника «Психологічна готовність до інноваційної діяльності» (В. Є. Ключко, О. М. Краснорядцева), всі випробувані були поділені на три групи : Перша група – з високим рівнем готовності до інноваційної діяльності, у кількості 51 чоловік; Друга група – з середнім рівнем готовності до інноваційної

діяльності – 32 чоловіка; Третя група – з низьким рівнем готовності до інноваційної діяльності, у кількості 21 чоловік.

За допомогою тесту антиципаційної спроможності (прогностичної компетентності), яка запропонована В. Д. Менделевичем було проведено дослідження прогностичної компетентності курсантів з різним рівнем готовності до інноваційної діяльності [91, с.35-40; 93, с.107-115]. Данна методика дає можливість виявити і оцінити кількісні показники антиципаційних здібностей за трьома складовими: особистісно-ситуативної, просторової і часової.

Результати дослідження психологічних особливостей антиципаційної спроможності курсантів з різним рівнем готовності до інноваційної діяльності наведено у таблиці 1.

Таблиця 1.

Частота зустрічаємості складових антиципаційної спроможності курсантів з різним рівнем готовності до інноваційної діяльності (%)

Антиципаційна спроможність		Групи			P ₁₂	P ₁₃	P ₂₃
Складові	Типи	Перша	Друга	Третя			
		Особистісно-ситуаційна спроможність	нормоваріантний тип	80,4	53,1	14,3	0,01
моноваріантний тип	19,6		46,9	85,7	0,01	0,001	0,001
Просторова антиципаційна спроможність	моторна вправність	76,5	75	71,4	-	-	-
	моторна незручність	23,5	25	28,6	-	-	-
Часова антиципаційна спроможність	хроноритмологічна антиципаційна спроможність	78,4	53,1	52,4	0,05	-	0,05
	хроноритмологічна антиципаційна неспроможність	21,6	46,9	47,6	0,01	-	0,01
Загальна антиципаційна спроможність	антиципаційна спроможність	78,4	60,4	46,1	0,05	-	0,01
	антиципаційна неспроможність	21,6	39,6	53,9	0,001	-	0,001

Як видно з таблиці 1, у курсантів з високим та середнім рівнем готовності до інноваційної діяльності, частіше реєструється нормоваріантний тип особистісно-ситуаційної антиципаційної спроможності, ніж моноваріантний (80,4% та 53,1% відповідно). Для курсантів з низьким рівнем

готовності до інноваційної діяльності характерна наявність моноваріантного типу, який діагностується у 85,7% випадках. Відповідно, в першій та другій групах нормоваріантний тип зареєстровано вірогідно частіше, ніж в третій групі респондентів ($p_{1,3} \leq 0,001$ та $p_{2,3} \leq 0,001$), у яких достовірно частіше реєструється моноваріативний тип особистісно-ситуаційної антиципаційної спроможності ($p_{1,3} \leq 0,001$ та $p_{2,3} \leq 0,001$). Отримані дані свідчать, що більшість курсантів з високим та середнім рівнем готовності до інноваційної діяльності здатні використовувати потенційні можливості співволодіння ситуацією, в той час як курсанти з низьким рівнем готовності до інноваційної діяльності взаємовідносини з оточуючими будують на принципах «ти мені - я тобі», передбачають лише один результат подій, поведінки оточуючих, тобто їм властива ригідність як на рівні установки (готовність діяти), так на рівні прогнозування наслідків цих дій.

Для всіх груп курсантів незалежно від рівня готовності до інноваційної діяльності більшою мірою характерна просторова антиципаційна спроможність (76,5%; 75% та 71,4% відповідно). Моторна незручність реєструється значно рідше і складає 23,5%, 25% та 28,6%. Вірогідних відмінностей між групами не виявлено. Таким чином, для всіх курсантів типовою є висока здатність передбачати рух предметів у просторі, координувати власні рухи, проявляючи моторну вправність. Їм властиво уникати помилки як в «орієнтуванні на місцевості», так і в орієнтуванні у собі.

Хроноритмологічна антиципаційна спроможність у курсантів першої групи вірогідно частіше зустрічається, ніж в другій та третій групах респондентів (78,4%; 53,1% та 52,4%; у всіх випадках $p \leq 0,05$). Тобто курсантам, які мають високий рівень готовності до інноваційної діяльності властива здібність більш правильно прогнозувати і точно розподіляти час. Для більшості курсантів другої та третьої групи характерна наявність хроноритмологічної антиципаційної неспроможності, що не властиво досліджуваним першої групи (46,9%; 47,6%, та 21,6%; у всіх випадках $p \leq 0,01$). Тобто, для курсантів, які мають середній та низький рівні готовності до інноваційної діяльності типовим є не пунктуальність, неможливість ефективно розраховувати і планувати час. Оцінка часу будується у них на емоціонально - суб'єктивній основі – час то тече надмірно швидко, то тягнеться катастрофічно повільно.

Як видно з таблиці, у курсантів з високим рівнем готовності до інноваційної діяльності, загальна антиципаційна спроможність зустрічається частіше (78,4%), ніж антиципаційна неспроможність (21,6%). Причому в першій групі антиципаційна спроможність реєструється вірогідно частіше,

ніж в двох інших групах досліджуваних (78,4%; 60,4% та 46,1%, $p_{1,2}<0,05$; $p_{1,3}\leq 0,01$). У курсантів, які мають середній та низький рівень готовності до інноваційної діяльності, достовірно частіше реєструється антиципаційна неспроможність, ніж в першій групі досліджуваних (39,6%; 53,9% та 21,6%, $p\leq 0,01$). Таким чином, високий рівень антиципаційної спроможності більш притаманний курсантам з високим рівнем готовності до інноваційної діяльності, а низький - курсантам, які менше проявляють орієнтацію на інноваційну діяльність.

Результати, отримані при визначенні кореляції між рівнем готовності до інноваційної діяльності та складовими антиципаційної спроможності у курсантів говорять про позитивний зв'язок тільки з особистісно-ситуаційною складовою ($r=0,48$; $p\leq 0,01$); з іншими складовими кореляційного зв'язку не зареєстровано. Це вказує на те, що для високого рівня готовності до інноваційної діяльності більш характерним є нормоваріантний тип антиципаційної спроможності, тобто з зростанням здатності вірно прогнозувати події, поведінкові реакції інших людей, а також власних вчинків зростає й рівень орієнтації на інноваційну діяльність.

Виявлено також кореляційний зв'язок між рівнем готовності до інноваційної діяльності та загальним рівнем прогностичної компетентності ($r=0,49$; $p\leq 0,01$). Тобто можна стверджувати, що чим вище загальний рівень антиципаційної спроможності у курсантів, тим вище рівень готовності до інноваційної діяльності.

Висновки. В цілому отримані результати дослідження свідчать про вплив прогностичної компетентності на готовність до інноваційної діяльності. Тому необхідно розробити певні рекомендації щодо розвитку поліваріантного типу імовірнісного прогнозування у курсантів та здібностей точно і правильно розуміти дії і наміри оточуючих людей, передбачати їх вчинки, планувати та прогнозувати власну діяльність та розвивати здатність висувати альтернативні версії розвитку можливих подій. Тому необхідно спрямовувати виховну та корекційну роботу на розвиток інноваційного потенціалу особистості, який є найбільш вираженою ознакою психологічної готовності учасників освітнього процесу в інноваційній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абитов И. Р. Антиципационная состоятельность в структуре совладающего поведения: в норме и при психосоматических и невротических расстройствах: автореф. дис. на соиск. уч. степени канд. психол. н.: 19.00.04 «Медицинская психология». – Казань, 2007. – 21 с.
2. Батраченко І. Г. Вступ до психології антиципації: навч. посібник. – Д.: ДДУ, 1996. – 92 с.

3. Бунас А. А. Особливості прогностичної компетентності осіб з різними рівнями схильності до ризикованої поведінки : дис...канд.психол. наук :19.00.01 – загальна психологія, історія психології / Бунас Аліна Анатоліївна.- Дніпропетровськ, 2015. – 200с.
4. Вахнина В.В. Особенности психологического обеспечения инновационной деятельности руководителя органа внутренних дел / В.В. Вахнина, Е.М. Шпагина // Труды Академии управления МВД России. 2009. № 2
5. Гудименко Ю.Ю. Психологическая готовность к инновационной деятельности как условие профилактики профессиональной деформации личности воспитателя дошкольного образовательного учреждения: автореф. дис. . канд. психол. наук: спец.19.00.03 - психология труда, инженерная психология, эргономика / Ю.Ю. Гудименко – Тверь,2014. – 27с.
6. Клочко В.Е. Особенности операционализации понятия «инновационный потенциал личности» / В.Е. Клочко, О.М.Красноярцева // Вестник Томского государственного университета.- 2010. - № 339.- С. 151–155.
7. Клочко В.Е. Инновационный потенциал личности: системно-антропологический контекст / В.Е. Клочко, Э.В. Галажинский // Томский государственный университет 2009. №325. С.146-151.
8. Кочесокова З.Х. Коммуникативные компетенции сотрудников полиции как фактор эффективности профессиональной деятельности / З.Х. Кочесокова, М.Х.Машекуашева // Современные наукоемкие технологии. – 2014. – № 4. – С. 167-168; URL: <http://www.top-technologies.ru/ru/article/view?id=34602> (дата обращения: 09.12.2016).
9. Красноярцева О.М. Диагностические возможности опросника «Психологическая готовность к инновационной деятельности» / О.М. Красноярцева, Д.Ю. Баланев, Э.А. Щеглова // Сибирский психологический журнал. - 2011., Вып. 40.- С. 164–175.
10. Ломов Б. Ф. Антиципация в структуре деятельности /Б. Ф. Ломов, Е. Н. Сурков. – М.: Наука, 1980. – 280 с.
11. Менделевич В. Д. Психология девиантного поведения. Учебное пособие / В. Д. Менделевич. – Спб.: Речь, 2005. – С.198.
12. Менделевич В. Д. Тест антиципационной состоятельности (прогностической компетентности) –экспериментально-психологическая методика для оценки готовности к невротическим расстройствам / В. Д. Менделевич //Социально-клиническая психиатрия.-2002. – №2. – С. 35-40.

13. Мороз Л.І. Теоретичні та прикладні засади професійно-психологічного тренінгу працівників органів внутрішніх справ України : автореф. дис...док.психол. наук :19.00.06 – юридична психологія / Л.І. Мороз. - Київ , 2008 – 37с.

14. Ничипоренко Н.П. Прогностическая компетентность в системе личностных свойств / Н. П. Ничипоренко // Вопр. психол. – 2007. – № 2. – С. 123–130.

15. Регуш Л. А. Психология прогнозирования: способность, ее развитие и диагностика / Л. А. Регуш. – К., 1997. – 88 с.

16. Словарь иностранных слов ./ под общей ред. Абрамович А.Я. и др.(ред.) - 18-е изд. — М.: Русский язык, 1989. — 624 с.

17. Фаерман М.И. Комплексный социально-психологический подход к предупреждению сопротивлений нововведениям персонала: на примере организаций малого и среднего бизнеса : автореферат дис. кандидата психологических наук : 19.00.05, 19.00.03 / М.И. Фаерман; Ярослав. гос. ун-т им. П.Г. Демидова. – Ярославль, 2007 – 24 с.

18. Шулаков А.В. Формирование прогностической компетенции у курсантов военных образовательных организаций высшего образования в процессе профессиональной подготовки: автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.08 – теория и методика профессионального образования / А.В. Шулаков – Новосибирск, 2016 -23с.

REFERENCES

1. Abitov I. R. Anticipacionnaya sostoyatel'nost' v strukture sovladayushchego povedeniya: v norme i pri psihosomaticeskikh i nevroticheskikh rasstrojstvah: avtoref. dis. na soisk. uch. stepeni kand. psihol. n.: 19.00.04 «Medicinskaya psihologiya». – Kazan', 2007. – 21 s.

2. Batrachenko I. G. Vstup do psy`xologiyi anty`cy`paciyi: navch. posibny`k. – D.: DDU, 1996. – 92 s.

3. Bunas A. A. Osobly`vosti prognosty`chnoyi kompetentnosti osib z rizny`my` rivnyamy` sxy`l`nosti do ry`zy`kovanoyi povedinky` : dy`s...kand.psy`xol. nauk :19.00.01 – zagal`na psy`xologiya, istoriya psy`xologiyi / Bunas Alina Anatoliyivna.- Dnipropetrovs`k, 2015. – 200s.

4. Vahnina V.V. Osobennosti psihologicheskogo obespecheniya innovacionnoj deyatel'nosti rukovoditelya organa vnutrennih del / V.V. Vahnina, E.M. SHpagina // Trudy Akademii upravleniya MVD Rossii. 2009. № 2

5. Gudimenko YU.YU. Psihologicheskaya gotovnost' k innovacionnoj deyatel'nosti kak uslovie pgofilaktiki professional'noj deformacii lichnosti vosпитatelya doshkol'nogo obrazovatel'nogo uchrezhdeniya: avtoref. dis. . kand.

psihol. nauk: spec.19.00.03 - psihologiya truda, inzhenernaya psihologiya, ekrqonomika / YU.YU. Gudimenko – Tver',2014. – 27s.

6. Klochko V.E. Osobennosti operacionalizacii ponyatiya «innovacionnyj potencial lichnosti» / V.E. Klochko, O.M.Krasnoryadceva // Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta.- 2010. - № 339.- S. 151–155.

7. Klochko V.E. Innovacionnyj potencial lichnosti: sistemno-antropologicheskij kontekst / V.E. Klochko, EH.V. Galazhinskij // Tomskij gosudarstvennyj universitet 2009. №325. S.146-151.

8. Kochesokova Z.H Kommunikativnye kompetencii sotrudnikov policii kak faktor ehffektivnosti professional'noj deyatel'nosti / Z.H. Kochesokova, M.H.Mashekuasheva // Sovremennye naukoemkie tekhnologii. – 2014. – № 4. – S. 167-168; URL: <http://www.top-technologies.ru/ru/article/view?id=34602> (data obrashcheniya: 09.12.2016).

9. Krasnoryadceva O.M. Diagnosticheskie vozmozhnosti oprosnika «Psihologicheskaya gotovnost' k innovacionnoj deyatel'nosti» / O.M. Krasnoryadceva, D.YU. Balanov, EH.A. SHCHeglova // Sibirskij psihologicheskij zhurnal. - 2011., Vyp. 40.- S. 164–175.

10. Lomov B. F. Anticipaciya v strukture deyatel'nosti /B. F. Lomov, E. H. Surkov. – M.: Nauka, 1980. – 280 s.

11. Mendelevich V. D. Psihologiya deviantnogo povedeniya. Uchebnoe posobie / V. D. Mendelevich. – Spb.: Rech', 2005. – S.198.

12. Mendelevich V. D. Test anticipacionnoj sostoyatel'nosti (prognosticheskoy kompetentnosti) –ehksperimental'no-psihologicheskaya metodika dlya ocenki gotovnosti k nevroticheskim rasstrojstvam / V. D. Mendelevich //Social'no-klinicheskaya psixiatriya.-2002. – №2. – S. 35- 40.

13. Moroz L.I. Teorety`chni ta pry`kladni zasady` profesijno-psy`xologichnogo treningu pracivny`kiv organiv vnutrishnix sprav Ukrayiny` : avtoref. dy`s...dok.psy`xol. nauk :19.00.06 – yury`dy`chna psy`xologiya / L.I. Moroz. - Ky`yiv , 2008 – 37s.

14. Nichiporenko N.P. Prognosticheskaya kompetentnost' v sisteme lichnostnyh svojstv / N. P. Nichiporenko // Vopr. psihol. – 2007. – № 2. – S. 123–130.

15. Regush L. A. Psihologiya prognozirovaniya: sposobnost', ee razvitie i diagnostika / L. A. Regush. – K., 1997. – 88 s.

16. Slovar' inostrannyh slov ./ pod obshchej red. Abramovich A.YA. i dr.(red.) - 18-e izd. — M.: Russkij yazyk, 1989. — 624 s.

17. Faerman M.I. Kompleksnyj social'no-psihologicheskij podhod k preduprezhdeniyu soprotivlenij novovvedeniyam personala: na primere organizacij malogo i srednego biznesa : avtoreferat dis. kandidata psihologicheskix nauk :

19.00.05, 19.00.03 / M.I. Faerman; YAroslav. gos. un-t im. P.G. Demidova. – YAroslavl', 2007 – 24 s.

18. SHulakov A.V Formirovanie prognosticheskoy kompetencii u kursantov voennykh obrazovatel'nykh organizacij vysshego obrazovaniya v processe professional'noj podgotovki: avtoref. dis. kand. ped. nauk: spec. 13.00.08 – teoriya i metodika professional'nogo obrazovaniya / A.V. SHulakov – Novosibirsk, 2016 - 23s.

УДК 373.2. 091

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ПІДГРУНТЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Шульга Л. М.

**старший викладач кафедри дошкільної освіти,
Комунальний заклад «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради,
lnshulga@ukr.net**

У статті розкрито психологічні особливості дошкільного дитинства як основи розвитку творчих здібностей дитини, висвітлено наукові погляди щодо розвитку творчої особистості дошкільника, охарактеризовано психічні властивості мислення, уяви, сприймання в дошкільному віці та визначено їх вплив на розвиток творчих здібностей дитини. Творчі здібності розглядаються як інтегративна властивість особистості, яка завдяки віковим особливостям - здатності до почуттєвого сприйняття, емоційної чуйності, співпереживання, фантазування, образного і асоціативного мислення, анімізму, синестезії - виводить розвиток психічних процесів - сприймання, відчуття, мислення, уяви на творчий рівень, і дозволяє досягти успіху у будь-якій діяльності.

Ключові слова: творчі здібності дошкільника, мислення, уява, сприймання, емоційна чуйність.

ШУЛЬГА Л.Н., ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА КАК ОСНОВА РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ

В статье раскрыты психологические особенности дошкольного детства как основы развития творческих способностей ребенка, освещены научные взгляды на развитие творческой личности дошкольника, охарактеризованы психические особенности мышления, воображения,